

**Жаңы тема:Кыргызстандагы химия
өндүрушү,
анын негизги проблемалары**

Кенбайлыктардын түрү

Минералдык кен байлыктар

Кендик

Сурьма,мышяк,Сымап,
Вольфрам,калай,кобальт,
Коргошун-цинк-жезкени
Алтын, күмүш,кадмий жана сейрек
кездешүүчү кендер

Кендик эмес

Поташ,амфортук кремний, отко чыдамдуу топурактар.Карбонаттык акиташ, доломит, мрамор кум, шагыл, таш

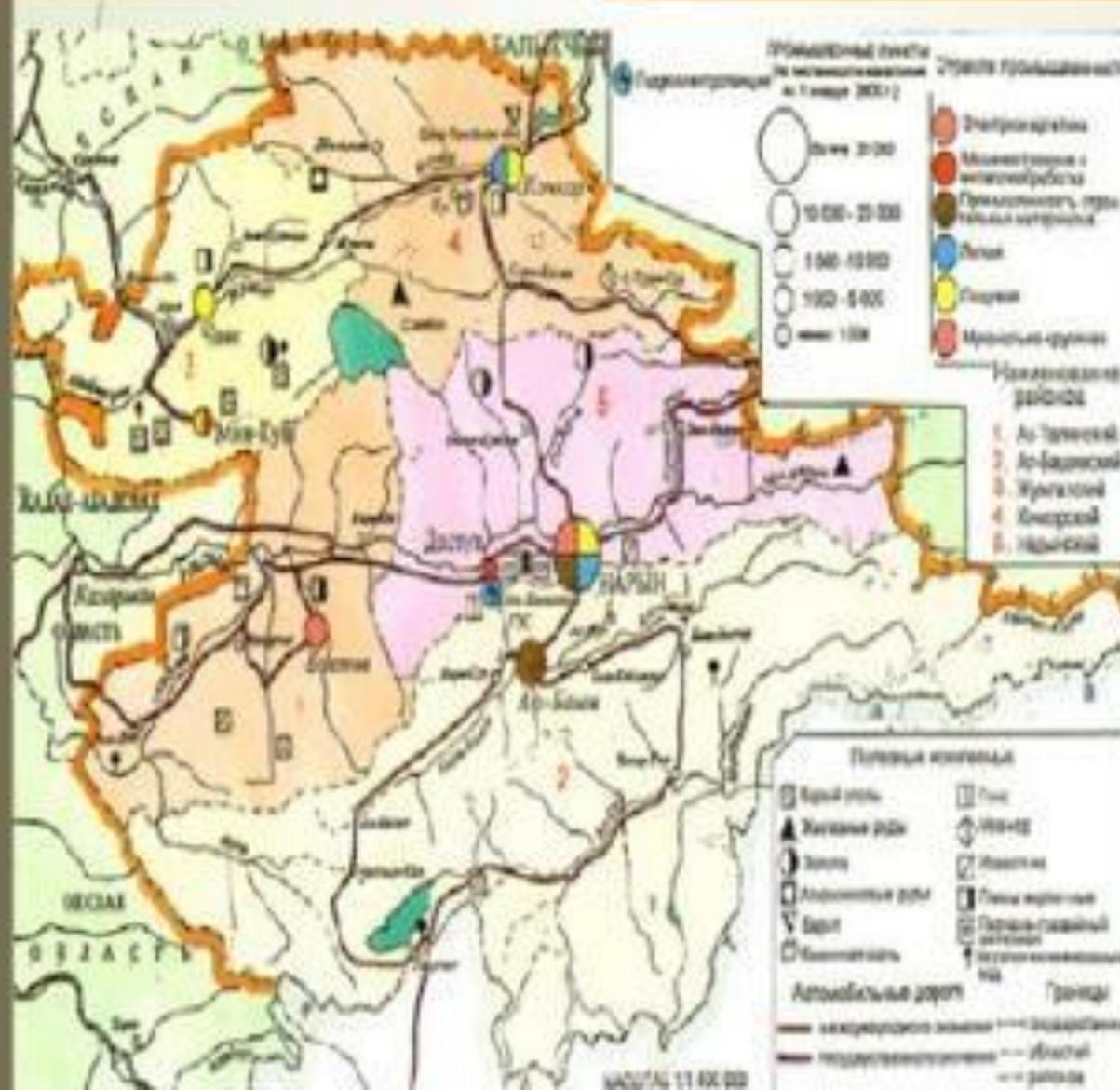
Күйүүчү

Кемүрдүн турлөрү:
Күрең кемүр, таш кемүр,антрацит.
Нефти,жаратылыш газы

Кен байлыктардын бардык түрлөрү Кыргыз өлкөсүндө кеңири тараплан жана алардын өнөржайды иштетүүчү запастары коп. Геологиялык изилдөөлөрдүн натыйжасында 26дан ашык ар түрдүү металлдарды кенбайлыктар жана 100дөн ашык көмүр, нефть, газ, минералдык жана жер астында суулар табылды. Азыркы учурда казып алуучу кендердин 40тан ашыгы иштетилүүдө.

Кыргыз Республикасынын төмөнкү аймактарында казып алуунучу кенбайлыктар

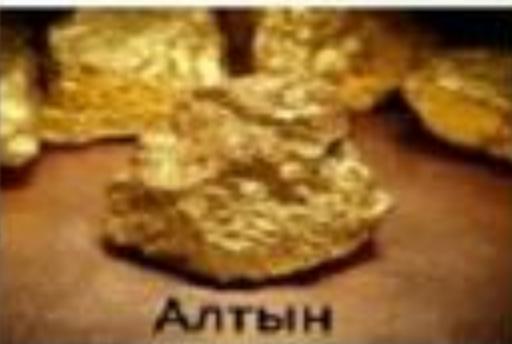

Чаткал, Нарын зоналарында сурьма, вольфрам, мышьякты камтыган кендер жана сейрек кездешүүчү элементтердин кендери, темир кендери, көмүрдүн ар кандай түрлөрү, кум, шагыл -таштар бар

Фергана-Какшаал зонасындагы кендер

Цинк

Алтын

Коргошун

Сымал

Вольфрам

Сурьма

Бул металлдардын өндүрүүнүн келечеги чоң, анткени өлкөдө алардын жетиштүү запасы бар. Машина курууда, озгөчө илимий-техникалык прогресс талап кылган тармактардын, электрондук, электр-техникалык буюмдарды чыгарууда мааниси чон болгондуктан, аларды керектечүү өлкөлөр көбөйүүдо.

Түстүү металлургия комплексинин Эң кирешелүү, ошондой эле келечектүү тармагы- алтын өнержайы

Алтын

Алтындын Республикада мол запасы бар, анын кени бардык областардын аймактарында табылган. Алтындын Республикадагы ири кендери : Кум-Төр, Жер-Үй, Талды-Булак, Солтон-Сары, Макмал.

Алтын кенин иштетүүде чет өлкөлүк ири компаниялар жана фирмалар да катуушуда.

1986-жылы Жалал-Абад облусунун аймагында Кыргызстандагы алгачкы «Макмал» алтын камбинаты иштей баштаган.

Ысык-Көл облусунда калай, алтын кездешет.

Талас өрөөнүндө коргошун, алтын кездешет.

Ички Тенир-Тоодо калай, нефелин, сиенит, алтын кездешет.

Чүй өрөөнүндө цинк, коргошун, висмут, алтын кездешет.

1) Терек-Сай сурьма кендеринdegи
рудниктер заводу. 2) Кадамжай комбинаты.

Түштүк Кыргызстанда
сурьма, сымап, алтын кездешет.

**Сурьма өндүрүү боюнча Кыргызстан Орто Азия боюнча
алдыңкы мамлекеттердин катарында.**

**Сурьма өнөржай тармагы - Кадамжай комбинаты.
Кадамжай жана Терек -Сай сурьма кендеринdegи
рудалары камтыйт.**

**Кадамжай комбинаты 1934-жылы курулган мурдагы
СССРде тармак боюнча биринчи иш-каналардын бири.
Кыргыз сурьмасы өтө сапаттуулугу менен бааланып
келет.**

Суръма, сымап

Республика сымаптын запасы боюнча
Борбордук Азияда алдыңкы орунду ээлейт.

- Жер астында казылып алынган сырьё аны тазалоочу фабрикага жөнөтүлөт.
- Бул тармактын негизин Хайдархан камбинаты тузөт.
- Азыр сымап кени 400 м тереңдиктен алынат.
- Сымап уулуу болгону менен физикалык приборлоду курууда, медицинада, алтын, күмүштү бөлүп алууда пайдаланылат.

Тоо кен комбинаты

Тоо кен комбинаттары:

1. Мында кендик-сейрек кездешүүчү металлдардын концентраттары даярдалат. Бул комбинатта селен, кадмий өндүрүүлөт. Алар менен бирге эле кремний иштетилет.

2. Түстүү металлдарды өндүрүүдөгү Кадамжай сурьма, Хайдаркен сымап, Кумтөр алтын жана сейрек металлдарды өндүрүү комбинаттар кирет.

Сурьма-сымап өндүрүшүнүн таштандыларын жаратылыш газын пайдаланып, атайын мешти кайрадан иштетип, түстүү металлдарды бөлүп алысты.

Хайдархан сымап комбинаты иштеп чыгарган продукция биздин өлкөдөн башка да чет мамлекеттерге жиберилет.

Силикат өндүрүшү
Кремнезёмду,
силикаттарды, чопону, топур
ак-тарды сырье катары
пайдалануучу онор жайы
силикат өнөр жай деп

атала

Керамика
өндүрүшү

Цемент
өндүрүшү

Айнек
өндүрүшү

Үй тиричилигинде пайдалануучу буюмдар

Топуректан жасалган
идиштер
Фаянстан жасалга
идишер

Фарфордон
жасалган идиштер

Топуректан, фаянстан,
фарфордон жасалган
идиштер Бишкектен жана
Токмоктогу айнек
заводдорунан
чыгарылат. Сырьё катары
акиташ, сода жана таза
кварц куму колдонулат.
Атайын мештеги
температура 1500-1600 Сгे
чейин жетет. Жогорку
температурада
содо, акиташ, кум менен
аракеттенишет.
Меште төмөнкүдөй
реакция жүрөт.
$$\text{Na}_2\text{CO}_3 + \text{SiO}_2 \longrightarrow \text{Na}_2\text{SiO}_3 + \text{CO}_2$$

Айнек чыгаруу

Кремнезёмдун басымдуу бөлүгү

айнек даярдоо үчүн жумшалат. Кадимки терезе айнеги соданын, кумдун (SiO_2) жана акиташ ташинын аралашмасын балкытып эритип алышат. Балкытып эритүү 1400 Сда газдар толук чыгып бүткөнчө уланат. Айнекке физикалык-химиялык касиетти (тунуктук, бекемдик, түстүүлүк) берүү үчүн ага кошумча заттар киргизилет.

Балкып эриген айнек акырындык менен катат. Ошол себептен катканга чейин чоюп, үйлөп (бөтөлкө, электр лампалары, топчулар, кузгу айнектер, ок өтпөгөн айнектер

ALTIMANOLYA

